

sával inkább csak azt akartuk igazolni, hogy a magyar Anjouknak, I. Károlynak éppúgy, mint Nagy Lajos királynak voltak állandó alkalmazású, hivatásos, nem egyházi renden lévő udvari festők s a két illuminált kódex műhelyét bizvást kereshetjük HOFFMANN Edithtel a királyi udvarban. JAKUBOVICH EMIL

Ismeretlen Corvin-kódex. A milánói Ulrico HOEPLI-cég 1931 máj. 21. és 22.-én Zürichben egy eddig ismeretlen CORVIN-kódexet bocsátott árverésre, melyet — mint azt a nevezett cég szíves volt velem közölni — 5700 plus 10% svájci frankért egy HORNBY nevezetű londoni gyűjtő váltott magához.

A kódexet az aukció katalógusának 71. száma következőképen írja le:

«*Martialis M. V.* Epigrammata. Pergamen kézirat. XV. sz. In—4°, 25×16 cm, 201 lap; humanista írás, iniciálék és fejezetcímek arannyal, nagy arany iniciálék indafonatos alapon; az első lapon arannyal díszített, színes keret, melynek jobboldalán MÁTYÁS király szép arcképe, alsó részén pedig cimere látható az MA betűkkel; ugyanezen lapon nagy betűkkel, szürke alapozáson: PRAEFATIO | MARCI | FLACCI | VALERII MARTIALIS POETAE | HISPANI EX BIL | BILI IN LIBROS | EPIGRAMMATVM INCIPIT | LEGE FELICITER | SPERO me secutum in li | bellis tale temperamentum; ut de illis queri non possit: | ...; F. I. v., 14. sor: M. FLACCI VA. M. POETAE BIL | BILITANI EPIGRAMMA AD CATONEM. | Nosses iocosaes dulce cum sacrum florum: | Festosque lusos: et licentiam uulgi: |; F. 201. v. 6. sor: Fucinus et pigri taceantur stagna Neronis: | Hanc norint unam saecula Naumachiam: — |

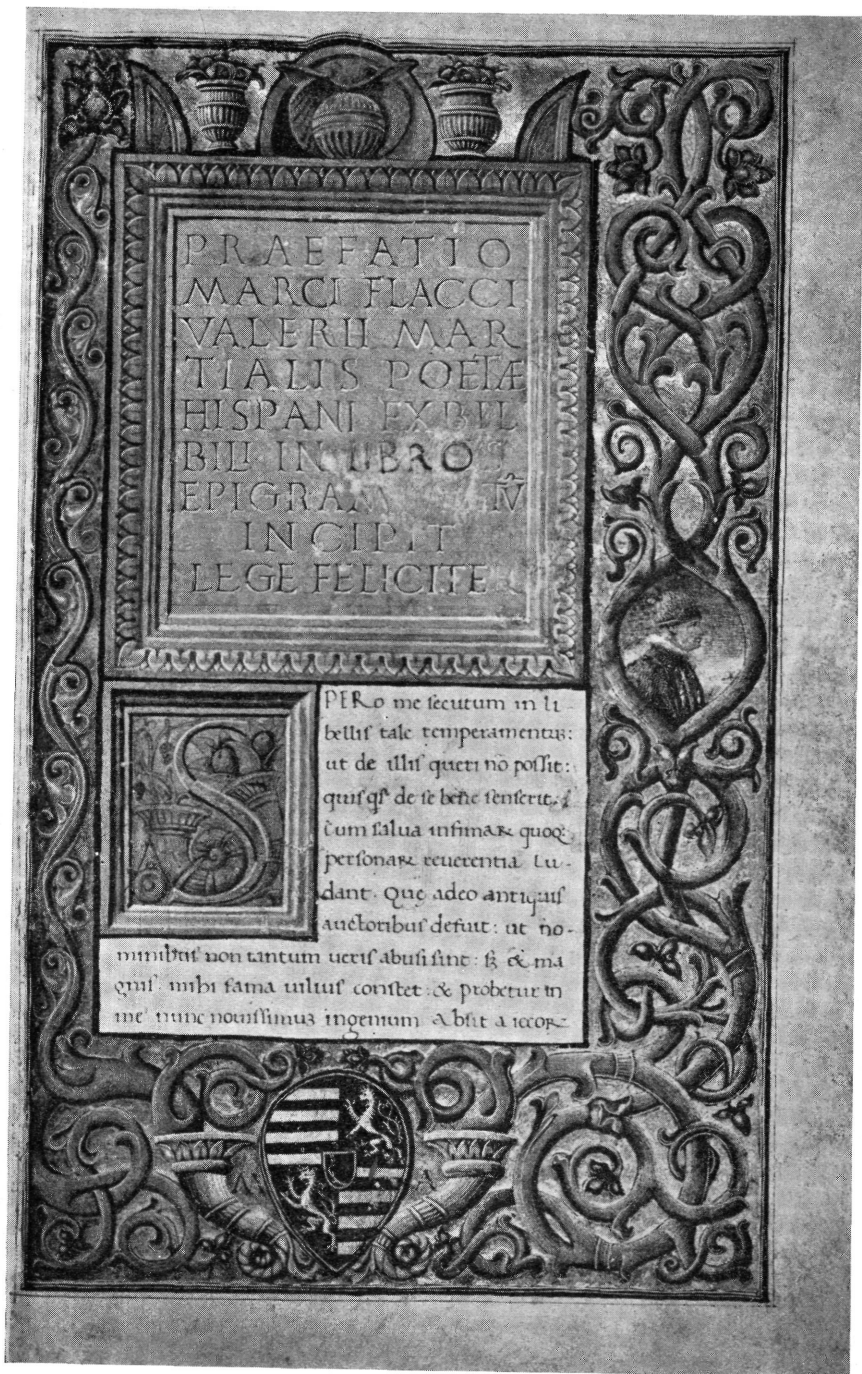
Jó állapotban levő kézirat, kivéve egy kis vakarást az első lapon és egy vízfoltot az 52—54. lapokon; három lap hiányzik, a II. és III., a XIII. és XIV. és a XVI. és XI. könyv között (Liber de spectaculis). XVII. századi vörös marokéknötés.

A további leírás nápolyi munkának mondja a kódexet, melynek két lapját fényomatú mellékleten közli. A kézirat eredetéről a HOEPLI-cég nem tudott felvilágosítást adni.

A kódex CORVIN-volta felől semmi kétség nem merülhet fel, a címer kifogástalanul régi és mindennél világosabban beszél arról, hogy a kézirat valóban a budai királyi könyvtár része volt.

Az arckép azonban, melyet a katalógus MÁTYÁSÉNAK mond, nem az övé. Se fejtartása, se vonásai nem emlékeztetnek MÁTYÁSRA. MÁTYÁST mindig hátravetett fejjel, fejedelmi tartással ábrázolják a miniaturók. A feje mindig dús-fürtű, a haján vagy korona vagy babérkoszorú. Soha sincs olyan, a haját elfödő öreges sapka a fején, mint amilyent itt látunk s a ruha mindig szabadon hagyja a nyakát. Az ő arcképeinek típusa, mint tudjuk, azért vált ilyen állandóvá, mert természetszerűleg sohasem készülhettek az élet után, hanem csak közismert érmei nyomán s ezért az ábrázolás mindig csak ezekhez igazodhatott. Ez az arckép tehát csak egyszerű könyvdisz. Akkoriban divatos volt, hogy ideálfejekkel vagy alakos ábrázolásokkal élénkítsék a címlapok díszes, ornamentális kereteit.

Azonkívül arckép csak rendelt kéziratba kerülhet bele, ez a kézirat pedig nem rendelt, hanem a könyvpiacra készen vásárolt darab és csak itthon fes-

PRÆFATIO
MARCI FLACCI
VALERII MAR
TIALIS POETÆ
HISPANI EX LIB
RIS IN LIBRO
EPIGRAMMATUM
INCIPIT
LEGE FELICITE

SPERO me secutum in li
bellis tale temperamentis:
ut de illis quæri nõ possit:
quisq; de te bene senserit.
Cum salua infimæ quoq;
personæ reuerentia lu
dant. Que adeo antiquis
auctoribus defuit: ut no
mimitur non tantum ueris abusi sint: s; & ma
gnis: mihi fama uultus constet: & probetur in
me nunc nouissimum ingenium abire a recore

MARTIALIS EPIGRAMMÁI.
Corvin-kódex.
(London. Hornby-gyűjtemény.)

tertek bele Mátyás király címerét. Nyilvánvalóvá válik ez, ha összehasonlítjuk a címlap rajzát a címerével: a címer durvább munka, kontúrjai bizonytalanok, hiányzik belőle a keret többi részének precizitása s ahogy a két bőségszaru közé nehézkösen és túlságosan nagy méreteken beilleszkedik, nem lehet kétségünk afelől, hogy később a budai műhelyben festették a keretbe. Erre vallanak az MA (M[athias] A[gustus]) betűk is, melyek szintén hozzáfestések és csak itthon készült címerek mellett fordulnak elő.

Olaszországban rendelt s ott arcképpel ellátott kéziratból nem hiányoznának MÁTYÁS király emblémái sem.

A katalógus nápolyi munkának mondja a festéseket, ami szintén nem helyes. Ilyen vaskos, színes indák s olyan rajzú iniciálé, mint a címlapé, nem fordul elő Nápolyban, csak Felsőolaszországban, ahonnan számtalan CORVIN-kódex származik. A Corvinában mindenestre figyelemreméltó típust jelent, mert a fennmaradt darabok között nem igen fordul elő hozzá hasonló.

Érdekes az új CORVIN-kódex tartalmi szempontból is. Eddig ugyanis nem volt ismeretes olyan CORVIN-kódex, mely MARTIALIS epigrammáit tartalmazta volna, jóllehet egykorú adatokból tudjuk, hogy MARTIALIST olvasták Budán. Tudjuk, hogy Francesco SASSETTI küldött egy MARTIALIST a királynak.¹

Az elmondottakból kiderül, hogy a kézirat nem tartozik a legdrágább CORVIN-kódexek közé, de gondos és szép munka s több szempontból érdekes darab. Azonfelül CORVIN-kódex nagyon ritkán kerül piacra. Csaknem húsz éve van annak, hogy CORVIN-kódexek utoljára eladásra kerültek (a MORGAN-könyvtárba származott remek DIDYMUS s a CICERO és ERNST Lajos könyve) s mindig kevesebb a valószínűség arra, hogy ismeretlen darabok felmerüljenek. Nagyon sajnálatos tehát, hogy a MARTIALIS is Londonnak jutott. DR. HOFFMANN EDITH.

Gr. Berchényi László Luzancy-i könyvtára. II. RÁKÓCZI Ferenc fővezérnek, BERCHÉNYI Miklósnak László nevű fia, tudvalevően fényes katonai pályát futott be. Franciaországban. 1778-ban mint Franciaország marsallja fejezte be életét. Életének utolsó tizenkét esztendejét Luzancyban töltötte. Monsi kastélyában elég tekintélyes könyvtára volt, melynek jegyzékét br. FORSTER Gyula közölte: *Utóhang gróf Berchényi László Franciaország marsallja történetéhez* (Bpest, 1929) c. füzetének 89—116. lapján. A leltár a forradalom III. évében készült nivóse hó 19. napján. 428 sorszám alatt sorolja fel a kastélyban lefoglalt nyomtatványokat és kéziratokat, melyek kevés kivétellel Maux város könyvtárába kerültek. A jegyzék a név szerint ismert szerzők műveit betűrendben sorolja fel, ezután az anonim munkákat lajstomozza a következő szakok szerint csoportosítva: Théologie, Jurisprudence, Sciences et Arts, Belles-Lettres és Histoire s végül a kéziratokat veszi számba. A nyomtatványok sorában számos magyar és magyar vonatkozású munka is akad. Nevezetesen: BÉL Mátyás: *Notitia Hungariae*. Bécs, 1735—42. (5. és 9. sz.), BÉL Mátyás: *Compendium Hungariae geograph.* Pozsony, 1767 (409. sz.), BONFINIUS (jegyzőkönyvben Bonifius néven), Basel, 1543. (25. sz.), *Campagne de M. le prince Eugène en*

¹ V. ö. FÖGEL J. cikkét a FRANKÓI, FÖGEL, GULYÁS, HOFFMANN-féle *Bibliotheca Corvina* c. munkában Budapest, 1927. 20. l. (olasz kiadás).

Hongrie. Lyon, 1718. (190. sz.), ISTVÁNFY (jegyzőkönyvben Istvananeffius néven): *Regni Hungarici Historia*. Köln, 1685. (22. sz.), MELIBOER: *Der Ungarische Sprachmeister*. Pozsony, 1754. (301. sz.), *Testament politique et moral du prince Rakóczi*. La Haye, 1751. (178. sz.), WERBÖCZY (jegyzőkönyvben Werbdez néven), *Corpus juris Hungarici*. Nagyszombat (15. sz.), *Szent Biblia*. Ford. Káldi György. Bécs, 1626. (34. sz.), HELTAI: *Cronica az magyaroknac dolgairól*. Kolozsvár, 1575 (43. sz.), *Histoire des révolutions de Hongrie*. La Haye, 1739 (48. sz.), *Xavier Szent Ferencnek Jézus társaságából való india apostolának élete* 1759 (79. sz.), [VANEL]: *Histoire des troubles de Hongrie*. Paris, 1685 (140. sz.), *Histoire du prince Ragotzi*. Paris, 1707 (258. sz. és 311. sz.), *Histoire intéressante ou relation des guerres du Nord et de la Hongrie au commencement de ce siècle*. Hamburg, 1756 (296. sz.), *Histoire d'Emeric Comte de Tekeli*. Köln, 1693 (312. sz.), *Histoire des troubles de Hongrie*. Paris, 1690 (411. sz.). A könyvgyűjtemény tulnyomó része történeti és földrajzi művekből áll. Nagyobb számban van még képviselve a hadtudomány és a jogtudomány, elvétve akadnak theologiai, műtörténeti és orvostudományi művek is. Feltűnően szegényes az irodalom. BOCCACCIO novelláinak francia átdolgozása (249. sz.), GESNER: *Der Tod Abels* (313. sz.), SOUBENILLE: *Polexandre* (132. sz.), HUBERT: *Choix de poésies allemandes* (404. sz.), MARMONTEL: *Contes moraux* (255. sz.), MOUHY: *L'amante anonime* (228. sz.), Mme DU NOYER: *Lettres historiques et galantes* (139., 215., 330. sz.), LE SAGE: *Le diable boiteux* (325. sz.), VOLTAIRE: *Le Huron ou l'Ingénu* (122. sz.) és *La Henriade* (254. sz.), *Bibliothèque de campagne* (129. sz.), a *Nouvelle Bibliothèque de campagne* (247. sz.), a *Amusements de campagne* (321. sz.), a *Cabinet des fées* (343. sz.) és a *Proverbes dramatiques* (354. sz.) néhány kötete s több névtelen regény. Érdekés, hogy míg ROUSSEAU műveinek egy tízkötetes gyűjteménye (423. sz.) is szerepel a könyvtárban, addig VOLTAIRE a már említett két szépirodalmi alkotásán kívül csupán néhány történeti munkával volt képviselve a marsall könyvtárban.

G. P.

Garampi bécsi nuncius levele Kézai Simon krónikájának eredeti kéziratáról. A magyar történettudománynak fájdalmas vesztesége, hogy KÉZAI Simon krónikájának eredeti kézírata 1782 körül elkallódott és nyomára, — dacára a leg gondosabb kutatásoknak, — máig se sikerült jutni. Újabbán SEBES-
TYÉN Gyula, de különösen DOMANOVSKY Sándor végeztek rendszeres és beható kutatásokat a codex megtalálása érdekében, de eredmény nélkül.¹

DOMANOVSKY arra az eredményre jutott, hogy a kodexet HORÁNYI 1781-ben, mindenesetre még november hónap előtt kapta kézhez és kivitte Bécsbe, hogy ott kinyomattassa. Ez az eljárása, DOMANOVSKY megállapításai szerint, kellemetlen feltűnést keltett az akkori magyar tudományos körökben. 1782 elején azonban a kodex már ismét Pesten volt, dacára, hogy a kézirat első kiadása, 1781 november 30-iki keltezéssel, Bécsben, a KURZBÖCK-féle nyomdában készült. Míután ezt a kiadást úgy HORÁNYI, mint CORNIDES, — aki segítségét HORÁNYINAK felkínálta, de betegsége miatt ígérését nem válthatta be, — csak

¹ Kutatásait részletesen leírta: *Kézai kódexéről*, Békefi Emlékkönyv, Budapest, 1912. pp. 81—91.

hiányosan javították át, azért HORÁNYI Pesten, 1782 július 14-iki kelettel, LANDERER özvegyének nyomdájában újra kiadta. Körülbelül ezzel egyidejűleg tűnik el az eredeti kézirat is, amely — DOMANOVSKY szerint — 1782 nyarán még bizonyára HORÁNYI birtokában volt. DOMANOVSKY végső konkluziója szerint továbbiakat a kézirat sorsáról CORNIDESNEK, PRAYNAK és különösen ZARKA Jánosnak ma még lappangó levelezésétől remélhetünk, akik mindhárman nagy gonddal és — mondhatjuk — aggodalommal kísérték figyelemmel HORÁNYI eljárását a kodexszel kapcsolatban.

Most egy adat került elő arra vonatkozólag, hogy HORÁNYI 1781 késő őszén Bécsben a KÉZAI-kodexet szakértő ismerőseinek megmutatta. Bécs akkori köreiben előkelő helyet foglalt el a pápai nuncius, Conte Giuseppe GARAMPI, aki mielőtt a diplomáciai pályára lépett, a vatikáni levéltár prefektusa volt. Már Rómában, később lengyelországi nunciusi működése idején (1772—75), élénk érdeklődést tanúsított a magyar történelem, különösen a magyar egyháztörténelem iránt. Ez természetszerűleg még csak fokozódott, amikor 1776-ban a bécsi nunciaturát foglalta el, ettől az időtől kezdve közvetlen személyes vagy levélbeli érintkezésbe lép a magyar tudományos élet akkori képviselőivel.¹ Legközvetlenebb ismeretséget mégis KOLLER Józseffel tart fenn, akivel KOLLER római tartózkodása idején (1766/7) ismerkedett meg. GARAMPI már lengyelországi tartózkodása alatt is, de kiváltképen bécsi működése állandó levelezésben állott KOLLERREL, amely nem szakadt meg GARAMPINAK 1785-ben bíbornokká történt kinevezésével sem, hanem állandó maradt a bíbornoknak 1792 májusában bekövetkezett haláláig. GARAMPINAK KOLLERHEZ intézett leveleit, hat kötetbe, szigorú időrendi egymásután szerint bekötve a Magyar Nemzeti Múzeum kéziratárának olasz gyűjteménye őrzi (jelzete: **Quart. Ital. 33, I—VI.**), ahová az HORVÁT István hagyatékából került.²

GARAMPI 1781 október 26-án Bécsből a következőket írja KOLLER Józsefnek: «Il P. HORÁNY è ora qui; e mi ha mostrato un codicetto membranaceo contenente una Cronaca d'Ungheria scritta da Simone de KÉZA a LADISLAO III. Ma si trattiene molto sulle origini favolose del Paganismo, e da S. STEFANO in quà è brevissimo, scorrendolo non vi ho trovato cosa, ch'io pensi poter essere utile ai lavori o di Lei o del nostro Sig. ^{ro} Can. ^{co} SZALAGI.³

GARAMPI előadásából világos, hogy HORÁNYI nemcsak futólag mutatta meg a kodexet GARAMPINAK, hanem azt hosszabb időre nála is hagyta, úgy hogy a nunciusnak módjában állott azt átolvasni. Ezek után írja KOLLERNEK, hogy a kodexben nem talált semmi olyant, amit akár KOLLER, akár SZALAGYI István — aki szintén GARAMPI tudós baráti köréhez tartozott — munkájánál használhatna.

A nuncius levelét olvasva felmerül most az a kérdés, vajjon a kodex

¹ GARAMPI életére vonatkozólag v. ö. Ladislaus RÓTH: *Zwei Berichte des Wiener Nuntius Garampi über die kirchlichen Verhältnisse um 1776*, Römische Quartalschrift, 1926 és az ott megadott irodalmat. — Továbbá: Turul, 1927, 22—4 ll.

² A tudománytörténeti szempontból is nagyon érdekes leveleket másol fogom majd részletesen ismertetni, GARAMPI többi, magyar tudósokhoz intézett levelével együtt.

³ V. ö. Budapest — Magyar Nemzeti Múzeum kéziratára: **Quart. Ital. 33, IV. 481r.**

egyáltalán haza került-e Bécsből? Mert CORNIDES, aki 1782 január 22-én Bécsből kelt levelében írja le részletesen a kodexet, alighanem Bécsben látta, DOMANOVSKZY a Pesten történt autopsziát csak feltevésésként állítja, aminthogy kombináción alapul az is csupán, hogy HORÁNYI a kodexet Pestre visszahozta, itt még elvégezte a segítségével 1782 nyarán a második kiadás korrekuráját és csak ezután vesz nyoma a kéziratnak. Mindez DOMANOVSKZYNak kétségtől valószínű, de nem teljesen beigazolt feltevése. A GARAMPI-féle levél és CORNIDES 1782 január 22-iki bécsi tudósítása együtt inkább azt a lehetőséget hagyják nyitva, hogy a kodex Bécsből nem is került vissza, hanem ott kallódott el valami élelmes gyűjtő kezén, HORÁNYI pedig a második kiadás korrekuráját valamelyik meglévő másolat alapján végezte el. A kutatást KÉZAI kodexe után jó lenne ebbe az irányba is kiterjeszteni.

Itt felmerülhet az a kérdés, nem maradt-e a kodex épen GARAMPINÁL? A nuncius későbbi leveleiben sehol sem tesz KOLLERnek említést KÉZAI kodexéről, pedig a levelezés legnagyobb része tudományos kérdések, kutatásai megbeszéléséből áll. HORÁNYIról is mindössze egyszer, 1783 január 14-én kelt levelében tesz említést GARAMPI, amely nem túlságosan hízog vélemény HORÁNYI tudományos munkásságáról. GARAMPI ugyanis FILELFO levelei között, 1469-ből, talált egyet egy bizonyos Pannoniai Lászlóhoz intézve, amelyben nagyon dicséri a magyar humanistát egy görög beszéde és egy latin carmenje miatt. GARAMPI azt írja, hogy nem ismeri Pannoniai László nevét, de viszont nincsen türelme megkeresni HORÁNYI zagyvalékában, amely az írkat a vezetéknevek szerint osztja be.¹

Ez a megjegyzés arra mutat, hogy GARAMPI nem állt valami közel HORÁNYIHOZ, s így nem valószínű, hogy HORÁNYI a rendkívül becses kodexet bárminő okból is a nunciushoz hagyta volna. Ellenben GARAMPI levele arra látszik utalni, hogy a kodex 1781 ősze után nem került többé vissza Bécsből. TÓTH LÁSZLÓ.

Dankó József levele Pietro Antonio Uccellihez Aquinoi Szent Tamás kiadatlan iratairól. Sebastian MERKLE a tridenti zsinat iratainak kiadásával kapcsolatban már hosszú idő óta foglalkozott AQUINOI SZENT TAMÁS *Contra errores Graecorum* című munkájának azon, az őskeresztény írktól vett idézeteivel, amelyeknek eredetije után Guglielmo SIRLETO már a tridenti zsinat idején hiába kutatott. Élénk irodalmi vita folyt ezek hitelességéről a XVIII. század elején a jezsuiták és a dominikánusok között. Nagy mértékben időszzerűvé ezeknek a helyeknek a hitelessége vagy nem hitelessége a vatikáni zsinat idején lett, mert SZENT TAMÁS ezekkel a helyekkel éppen azt kívánta bizonyítani a görögökkel szemben, hogy a pápa primátusa és az infallibilitas fogalma már az őskeresztények előtt is ismeretes volt.²

¹ 1783. január 14. Bécs. GARAMPI KOLLER Józsefhez: «... FILELFO lib. 31. pag. 215. scrivo una lettera a Ladislao Pannonia con cui lo esalta molto per suoi talenti, e per una Orazione Greca e una Carme Latino, che gli avea comunicati. Essa è dell'anno 1469. Io non conosco un tale Ladislao; e nel zibaldone del P. HORÁNY, ch'è distribuito in soli cognomi, non ho acritto flemma di ricercarlo. V. ö. Budapest-Magyar Nemzeti Múzeum kéziratára: **Quart. Ital.** 33, V. f. 11.

² V. ö. S. MERKLE: Unauffindbare Cyrillstellen, Historisches Jahrbuch, 1921, p. 289.

Ezeknek az idézeteknek bonyolult és nehéz kérdése hívta fel Merkle figyelmét Pier Antonio UCCELLI apát frói működésére, aki a mult század második felében egészen 1880 április 6-án bekövetkezett haláláig,¹ mindenesetre sokkal nagyobb buzgalommal, mint módszeres kritikával foglalkozott SZENT TAMÁS életével és műveinek kiadásával.

Irodalmi munkásságának legjelentősebb mozzanata volt, amidőn a vatikáni zsinat ülésézése alatt, amikor javában tombolt a harc az infallibilitas kérdése körül, UCCELLI azzal lepte meg a világot, hogy megtalálta SZENT TAMÁS sokat vitatott helyeinek eredeti forrását is.² Megtalálta ugyanis a vatikáni könyvtár 808. számú latin codexében azt a munkát, amelyre SZENT TAMÁS választ íratában. UCCELLI saját munkáját perdöntőnek tartotta, de bármennyire értékes is volt ez a felfedezés, perdöntőnek mégse volt nevezhető, mert Uccelli meg se kísérli bizonyítani, hogy a Cod. Vat. Lat. 808-ban foglalt szövegidézetek valóban hűek és eredetiek-e. A kétely ezekkel szemben nemcsak hogy el nem oszlott,³ de igazolást is nyert s így UCCELLI munkájának értéke korántsem az, aminek ő

¹ A Vatikán félhivatalosa a következő jellemző szavakkal emlékezett meg UCCELLI haláláról: «Jeri alle ore 10 ant. dopo penosissima malattia sopportata con edificante rassegnazione, munito di tutti i comforti della nostra SS. Religione spirava l'anima il Sacerdote Dottor Pietro Antonio UCCELLI in età di anni 66. Distinto letterato ed eruditissimo, egli fu uno dei rinomati paleografi dell'età nostra e dei più indefessi cultori delle scienze tomistiche. Stampò varie opere e la morte ce lo ha rapito mentre stava pubblicando il secondo volume degli scritti autografi di SAN TOMMASO. Il *Contra Gentes* pubblicato dalla tipografia di Propaganda è un monumento degli studii paleografici del compianto Dottor UCCELLI. Noi speriamo che una miglior penna scriverà di questo dotto una dettagliate biografia.» V. 6. L'Osservatore Romano, 1880 április 8. — Arra vonatkozólag, hogy UCCELLI minő hirben állott vatikáni tudományos körökben, jellemző a következő, kevéssel halála előtt megjelent híradás. P. Paolino MANCIANA O. S. B. a subiacoi levéltárban felfedezte AQUINOI SZENT TAMÁS több autográf kéziratát: «L'autenticità di questi preziosi codici è stata unanimamente riconosciuta dai più insigni paleografi, tra i quali basti nominare l'illustre Abbate UCCELLI». A codexek legérdekesebb lapjairól fényképeket készítették és azt március 7-én adják át a pápának. V. 6. Scoperta di codici preziosi nell'Archivio Sublacense. L'Osservatore Romano, 1880 március 5.

² UCCELLI értekezése: *De' testi esaminati da S. Tommaso d'Aquino nell'opuscolo contro gli errori de' Greci relativamente all'infallibilità pontificia* megjelent a nápolyi *Scienza e fede* c. folyóirat 1870 májusi füzetében és különlenyomatban is.

³ Erre a kérdésre visszatért maga UCCELLI is egy polemikus cikkében (Valore dei testi citati da S. TOMASO D'AQUINO nell'opuscolo contro gli errori de' Greci in rapporto alla supremazia ed infallibilità pontificia), amely az *Il Divin Salvatore* (Cronaca Settimanale Romana) c. hetilap 1870 május 21-iki számában (pp. 529—33) jelent meg Abbate Uccelli aláírással. UCCELLI itt elismeri, hogy többen kétségbevonták SZENT TAMÁS némely, az infallibilitás és a pápai supremáciára vonatkozó, régebbi írókból vett idézeteinek hitelességét. Így Giovanni LAUNOIO és Casimire OUDIN, akik személyük miatt se megbízhatók. Tőlük vették most át DÖLLINGER és GRATRY. Ezután elmondja, hogyan jött létre SZENT TAMÁS munkája 1262-ben, majd pedig ismerteti a Libellust, amely a Cod. Vat. Lat. 808-ban van. Itt megtalálhatók a kétségbevont SZENT TAMÁS-féle idézetek. UCCELLINEK ez a cikke megtalálható: Biblioteca Apostolica Vaticana—Bibl. di Consultazione, Filos. — Teologia, Fol. 38. 10.

és egynémelyik kortársa is (így a *L'Osservatore Romano* nekrológiájának írója is) hitte. Ez azonban nem vette el kedvét a tudományos munkától. Még számos kisebb-nagyobb tanulmányt írt, amikor munkássága számára nagy lehetőséget kezdett jelenteni XIII. LEO trónralépése, aki újra megindította a thomizmus tudományos művelését s ennek egyik legelső ténye volt SZENT TAMÁS munkái kritikai kiadásának a megindítása. Ebben még résztvesz UCCELLI, de az ő primitív tudományos módszere már csak nehezen illik bele ebbe a széles alapokra épített tudományos keretbe. Munkásságának tudományos értékét legjobban és legigazságosabban MARTIN GRABMANN jellemzi, aki szerint UCCELLI «mit viel liebender Hingabe, aber mit weniger paleographischer Sicherheit» végezte kutatásait.¹

UCCELLI sok kiadatlan iratot hagyott hátra, amelyeket ma, terjedelmes levelezésével együtt a vatikáni könyvtár őriz. E levelezésnek egyik darabja (Cod. Vat. Lat. 10150, f 16 r—v) UCCELLINEK a magyar tudománnyal való érdekes kapcsolatára utal. Ez DANKÓ József esztergomi kanonoknak² 1875 február elsején kelt válasza UCCELLINEK egy ismeretlen levelére, amelynek érdekességét kölcsönöz, hogy AQUINOI SZENT TAMÁS ismeretlen műveinek kiadására vonatkozik.

DANKÓ József ekkor már régóta közvetlen kapcsolatban állott a legmagasabb római egyházi körökkel. Még bécsi egyetemi tanár korából jól ismerhették ott theologiai irodalmi munkásságát, mert már 1864-ben két római Akadémia tagjává választotta. 1867 nyarán SIMOR János hercegprimással együtt Rómában járt SZENT PÉTER és PÁL apostolok halálának ezernyolcszázéves évfordulóján rendezett ünnepségek alkalmából.

Nagyon valószínű, hogy a tudományos körökkel is kapcsolatokat keresett s ekkor ismerkedhetett meg UCCELLI apáttal is. DANKÓ ekkor valószínűleg kutatott a vatikáni könyvtárban is, erre enged következtetni egy értekezése: Literatur zu der vatikanischen Bibelhandschrift B. N. 1209, Oesterreichische Vierteljahrschrift für Kath. Theologie, 1871. Nyilván ez a római tartózkodás teremtett DANKÓNAK olyan jó nevet, hogy CATERINI bíbornok, a zsinatok kongregációjának titkára, aki az egyetemes zsinat előkészítését intézte, 1867 nov. 28-án MARIANO FALCINELLI-ANTONIACCI bécsi nunciushoz intézett iratával KOVÁCS József kalocsai kanonokkal és SCHWETZ osztrák theologussal együtt DANKÓT is kinevezte zsinati theologussá. A nuncius már december 25-én felel CATERINI bíbornoknak. A kinevezéseket az illetékes érsekek útján közölte a kinevezettekkel, mire a főpásztorok azzal feleltek, hogy a kinevezett theologusok, akik egyház-

¹ Mittelalterliches Geistesleben, München, 1926, p. 25.

² DANKÓ József életére vonatkozólag v. ö. KOLLÁNYI Ferenc: Dankó József, Magyar Könyvszemle, 1895, pp. 91—3; és u. ö.: Esztergomi kanonokok, Esztergom, 1900, pp. 490—2; PÓR Antal: Emlékbeszéd DANKÓ József 1. tag felett (a M. Tud. Akadémia emlékbeszédei, IX. köt. 2. szám), Budapest, 1897; SZINNYEI József: Magyar írók élete és munkái, II. kötet, 610—6 hasáb; ZELLIGER Alajos: Esztergomvármegyei írók, Budapest, 1888, pp. 28—31. Mindezek azonban nagyon keveset, vagy éppen semmit sem szólnak DANKÓ külföldi kapcsolatairól.

megyéikben a legnagyobb tiszteletnek örvendenek, a legnagyobb örömmel veszik a megiszteltetést, hogy a zsinat munkálataiban résztvehetnek.¹

A kiegyezés következtében beállott alkotmányos változások, de még inkább az Ausztriában is kormányra került liberális áramlat, amely az osztrák egyházi életben is érezte a hatását, készítette nyilván DANKÓ arra, hogy lemondjon bécsi egyetemi tanszékéről és az esztergomi kanonoki méltóságába vonuljon vissza. Valószínű, hogy úgy az osztrák, mint a magyar uralkodó liberális közvéleménynek erősen hangsúlyozott zsinatellenes magatartása is kívánatosá tették az erősen rigorózus felfogású DANKÓ számára, hogy a személyi viszonyaiban beállott változást okul adva, lemondjon a zsinati consultorságról is. Ezt a meglepő és csakis a változott egyházpolitikai viszonyokkal motiválható lépést a nuncius 1868 március 8-án jelentette CATERINI bíbornoknak. Ezek szerint aznap megjelent nála DANKÓ és előadta, hogy a hercegprímás theologus kanonokjává hívta és egyúttal reábizta az esztergomi seminarium rektorságát is azzal, hogy az ott szükséges reformokat hajtsa végre. Ezen megbízatások elől nem térhet ki, ezért nem mehet Rómába, hanem lemond zsinati consultorságáról.²

Bár DANKÓnak ilyenformán nem volt alkalmja sem a zsinat munkálataiban résztvenni, sem Rómában hosszabb időt tudományos munkának szentelni, mégis kapcsolatai a XX Settembre okozta nagy változások dacára is, épek maradtak. 1874-ben utazott ismét hosszabb tartózkodásra Rómába. De még ezt az útját megelőző időre esik DANKÓnak egy tudományos szereplése, amely őt, aki ekkor már inkább bibliográfiával és liturgiátörténettel foglalkozott, ismét közelebb hozta a theologia tudományos műveléséhez és a tárgy közössége

¹ «... commuicato, per mezzo dei rispettivi, arcivescovi ai signori SCHWETZ, DANKO e KOVACS l'alta degnazione di Sua Santità nell'averli scelti a consultori nelle commissioni teologiche pel prossimo concilio ecumenico» e i venerandi Prelati aver risposto che «i tre teologi si recano a grandissimo onore di poter partecipare a questo raguardevolissimo consesso, e, rendendo le più umili grazie, accettano di tutto cuore questo onorevolissimo incarico». V. ö. Eugenio CECCONI: *Storia del Concilio Ecumenico Vaticano, Parte prima*, vol. I., Roma, 1872, p. 77. Teljes szövegben közölve u. ott p. [43].

² «Il DANKO, professore di Scrittura nell'Università di Vienna, per un impedimento sopravvenuto, rinunziava all'ufficio giàaccettato. Oggi (scrive il Nunzio) il suddetto DANKO mi espone, che, chiamato dall'eccellentissimo Primate di Ungheria a ricoprire gli uffici di canonico teologo e di rettore del Seminario di Gran, già vacanti da più di un anno; e, volendo il suddetto Primate introdurre nel detto Seminario delle necessarie riforme, onde avrebbe bisogno sul momento dell'opera del DANKO, egli non potrebbe secondo il suo desiderio, recarsi oggi in Roma per l'ufficio propostogli». V. ö. CECCONI op. cit. pp 77—8. A zsinaton nem is vett részt magyar consultor. Kovács József már 1869 július 9-én meghalt, mielőtt még munkához fogott volna. DANKÓ helyére pedig a Rómában élő, lengyel származású Wladimir CZACKI került, akit Th. GRANDERATH S. J. (*Geschichte des vatikanischen Konzils*, Freiburg, 1906, vol. I. p. 82.) tévesen mond magyarnak. CZACKI később XIII. LEO uralkodásának első évtizedében mint párizsi nuncius és kurialis bíbornok rendkívül fontos szerepet játszott az új egyházpolitikai kurzusban. V. ö. Ulrich STUTZ: *Die päpstliche Diplomatie unter Leo XIII.*, Berlin, 1926 és *Századok, 1927.* pp. 439—45. — A zsinati consultorokra vonatkozólag v. ö. *Collectio Lacensis*, tomus VII, nn. 1044/d, 1045, 1048/d, 1049/a, 1045/b.

folytán Uccelli apáthoz is. Ebben az évben volt AQUINOI SZENT TAMÁS halálának nyolcszázados évfordulója. IX. Prus óhajtására a római «Collegium theologicum Urbis» a világ összes szemináriumaihoz felszólítást intézett, hogy ünnepeljék meg ezt a jubileumot. Az esztergomi szeminárium ünnepségén 1874 március 19-én DANKÓ mondott hosszabb, értekezésnek is beillő beszédet.¹

DANKÓ szavai szerint az esztergomi szeminárium annál nagyobb örömmel ünnepli SZENT TAMÁS jubileumát, mert tudja, hogy a pápa is mennyire a szívében viseli ezeknek a sikerét és fényét. Ez kiviláglik abból a levélből, amelyet a pápa P. A. UCCELLIhez, egy bergamoi származású paphoz intézett, aki kiadta SZENT TAMÁSNAK kilenc olyan munkáját, amelyek eddig nyomtatásban nem jelentek meg. A beszéd során, SZENT TAMÁS műveinek ismertetése után, DANKÓ megemlíti azt is,² hogy a Doctor Angelicusnak vannak még más művei, amelyek eddig nyomtatásban nem jelentek meg, de a tudósok mind hevesebben sürgetik, hogy ezek is kiadassanak. A tudósoknak ez a sürgetése elsősorban UCCELLIRE vonatkozik, akinek idézi is mindjárt három SZENT TAMÁS-edícióját.³

Valóban UCCELLI nem szűnt meg a közvéleményt sürgetni kéziratossal Szent Tamás-gyűjteményeinek kiadása miatt. Egyik értekezésének⁴ 1874 május 21-én Rómában kelt előszavában is arról panaszkodik, hogy nem talál kiadót

¹ Sanctitas et doctrina D. Thomae Aquinatis adumbrata sermo sacer Doctori Angelico dictus cum eidem sub auspiciis Emi ac Rmi Dni S. R. E. Cardinalis Joannis Simor Pr. Primatis R. H. et Archiepiscopi saeculares honores deferret Antiquissimum Seminarium S. Stephani Oratore Josepho Dankó E. M. S. Canonico Theologo Seminarii Rectore. Strigonii, 1874, 4-edr. 50 l. DANKÓ ezt a munkáját eljuttatta UCCELLIHOZ is, mert megtalálható a vatikáni könyvtár már említett colligatumában (Bibl. di Consultazione, Filos. — Teologia, Fol. 38.) a 9. szám alatt.

² «Sunt et alia Doctoris Angelici opuscula, quae inedita adhuc dum latent, de quibus s. Litterarum cultores semper ardentionibus in votis habuerunt ut typis describantur, quin hactenus illis factum satis fuerit... Postillum super Isaiam Mediolani 1848 vulgavit P. A. UCCELLIUS. Idem s. THOMAE AQUINATIS summa contra gentiles quae supersunt ex autographis (Bergomi et Mediolani) in lucem protulit, repetiit I. P. Migne, Paris, 1863. Sermones quadragesimales reperit et vulgavit Fr. Io. Th. GHILARDI Episcopus Monze-galensis, olim ei. Ordinis Praedicatorum, MONREGALI, 1872. (DANKÓ ez utóbbinál téved. Ezt a 26 böjti beszédet nem GHILARDI püspök, hanem UCCELLI adta ki a vatikáni könyvtár 812. latin codexéből, csupán a kiadványt ajánlotta GHILARDINAK. Megvan a vatikáni könyvtár idézett colligatumában.)

³ DANKÓ előadása során megemlékezik AQUINOI SZENT TAMÁS életének egy olyan magyar vonatkozásáról, amelyről nem beszél a legújabb SZENT TAMÁS irodalom sem. Amikor B. ÖZSÉB 1262-ben Rómába ment, hogy a pápánál kieszközölje a pálosrend szabályainak jóváhagyását, a pápa először nehézségeket támasztott. Ekkor SZENT TAMÁS volt az, aki az ügy kedvező elintézését kérésével és tanácsaival elősegítette. DANKÓ (op. cit. pp. 19, 40.) a pálosrend történetére (Andreas EGGERER: *Fragmen panis protoeremitici reliquiae*. . Wien, 1663, p. 77.) hivatkozik. Szükséges volna ezt a kérdést módszeresen megvizsgálni, mert SZENT TAMÁS legmodernebb és legpontosabb életrajza (P. Angelus WALZ O. P.: *Delineatio vitae S. Thomae Aquinatis*, Roma, 1927, v. ö. Századok, 1928. pp. 565—6) erről semmit sem tud.

⁴ Megjelent a milánói *La Scuola Cattolica* c. folyóirat 1874. évfolyamában, vol. IV. quad. XIX. pp. 49—63, quad. XX. pp. 152—62

az egész műre. Szóba hozhatta ezt UCCELLI DANKÓNak is római tartózkodása alkalmával és nagyon valószínű, hogy őt levélben is rábírní igyekezett arra, hogy vagy kerítsen összeköttetései felhasználásával a műre Németországban kiadót, vagy pedig SIMOR János áldozatkészségét nyerve meg az ügynek. Uccellinek ezeket a reményeit oszlatja el igen határozottan DANKÓ 1875 február elsején kelt levele, amelyet a vatikáni könyvtár már idézett UCCELLI-iratgyűjteménye őriz és a következőképen hangzik:

Reverende et Clarissime Domine!

Nihil magis mihi cordi fuit quam ut aliquem editorem Tibi in Germania quererem, qui Opera D. Thomae anecdota a Te in lucem emittenda typis vulgaret. Plurimas scripsi in hoc negotio litteras, sed ubique negativum responsum accepi. Causantur hi temporum iniuriam, latinos libros non emi, in genere malas esse nundinas.

Eminentissimus Cardinalis P. Primas certe etiam optaret opusculorum Thomisticorum editionem, sed hunc monumentis Ecclesiae suae edendis strenue incumbens, et propter cum plures tomos Epistolarum Pastoralium vulgaturus, suis expensis ea edere haud valet. Vale et fave Tibi in Christo fratri Jos. Dankó E M S. Canonico, Seminarii Rectori. Strigoniü, I, II, 75.

Mi sugalmazhatta DANKÓNak ezt a határozotthangú elutasító választ, arra csak feltevéssel felelhetünk. Az, hogy a primási kassza tudományos célra nem áldozhat, mert kimerítette a *Monumenta ecclesiae Strigoniensis* I. kötetének, valamint a primás pásztorleveleinek magyaryelvű gyűjteményes kiadása, a viszonyok ismerete mellett, éppúgy nem több udvarias elutasításnál, mint a német kiadók vonakodására vonatkozó általános hivatkozás. UCCELLI munkájának tudományos gyarlósága se készthette erre se SIMORT, se DANKÓT, hiszen ő mindig elismeréssel említi Uccelli munkásságát, akinek tévedései csak később a módszeres kutatás térhódításával lettek nyilvánvalóvá, addig még a német tudomány is várakozással nézett UCCELLI munkássága elé. A valószínű ok az lehetett, hogy SIMOR, aki a vatikáni zsinaton a magyar püspökökkel együtt olyan hevesen küzdött az infallibilitas dogmájának kihírdetése ellen, nem akart mecénása lenni annak az írónak, aki tudományos munkásságával aktuális segítséget nyújtott a dogma védőinek. UCCELLI és DANKÓ kapcsolatai, amelyek ma még felderítetlenek, ilyen módon kapcsolódnak be a magyar főpapság vatikáni zsinati szereplésének ma még teljesen homályos történetébe.

TÓTH LÁSZLÓ.

VÁLTOZÁSOK

a magyarországi nyomdákánál 1930 máj. 1-től 1930 okt. 31-ig.

Budapesten.

- **Ádám Sándor és Biermann Miksa, V.,**
Falk Miksa-u. 24.
- **Aniál Miklós, VII.,** Benkő-u. 33.
- **Balogh István és Kis András, VII.,** Dob-
u. 98.
- Boda Pál és Horn Salamon, VI.,** Szinnyei
Mersel-u. 26.
- **Fischbach Károly, IV.,** belvárosi templom-
bazar.
- **Hunnia ny. rt. V.,** Csáky-u. 49.
- **Stein Lipót és Wirth Márkus, «Industria»**
nyomda, V., Falk Miksa-u. 10.
- Kis Gyula, Iván és Elek, «Otthon»** nyomda,
IX., Lónyay-u. 50.
- **Ózsv. Kiss Árminné «Otthon»** nyomda,
VIII., Mária-u. 4
- Krausz Naftali, VII.,** Király-u. 29.
- **Magyar Fémnyomda és Grafikai Műinté-
zet, V.,** Váci-út 4.
- **Magyar Kir. Földtani Intézet** házi nyom-
dája, VII., Stefánia-út 14.
- Mojcsa János, V.,** Alkotmány-u. 6.
- **Nyomdaipar R. T., VI.,** Gróf Zichy Jenő-
u. 36.
- **Pless és Schillinger, «Közlekedési nyom-
tatványok nyomdája», V.,** Visegrádi-u. 2.
- Pless Gyula, Közlekedési nyomtatványok**
nyomdája, V., Visegrádi-u. 2.
- Sárközi Zsigmond, V.,** Szemere-u. 2.
- **Sulek Lajos, VIII.,** Német-u. 45
- **Szabó Ferenc, VII.,** Hársfa-u. 48.
- **Tóth Lajos, VII.,** Csengery-u. 28.
- Zimmermann Miklós Manó, VII.,** Károly
király-út 7.

Vidéken.

- Bátaszék, Baura József.**
- Berettyóújfalu, *Beke Zoltán.**
- Debrecen, **Debreceni Ujság ny. Tulajd.**
Than Gyula.
*Debreceni Ujság — Hajdúföld kiadó-
hivatal nyomdája.
- **Gárdos József, kny.**
- Gödöllő, Nyiri Lajos «Erzsébet» kny,** Horthy
Miklós-út 2.
- Gyöngyös, **«Hangya» kny.**
- Győr, **Merkantil ny.**
- Hajdúnánás, Böhm István.**
- **Pósa Tamás.**
- Heves, **Adler ny. (Tulajd. Cserba Jenő.)**
- «Első» nyomda. (Tulajd. Hamar József.)
- Kalocsa, **Berkes és Társa, ny.**
- Kistelek, **Accél Béla és Társa ny.**
- Monor, «Pestvidéki nyomda».** (Tulajd. Czei-
zek Lajos és K. Kovách Ferenc.)
- Kecskemét, «Kecskeméti Ujság» kny. (Tulajd.**
Réti Gyula.)
- Mór, Szakatsits Gyula kny. Szent Imre-
tér 2.**
- Nyíregyháza, «Tiszavidék» ny.**
- Pesterzsébet, «Minerva nyomda»** (Tulajd.
Rosenberg Sándor), Jókai Mór-u. 54.
- Soroksárpéteri, «Express nyomda».** (Tulajd.
Kohn Arthur), Jenő-u. 68.

A két ** -gal jelzett nyomdák megszűntek; az egy * -gal jelzett nyomdák változá-
sáról magánúton értesültünk.